

Бердянський державний педагогічний університет

Факультет дошкільної, спеціальної та соціальної освіти
Кафедра соціальної роботи та інклюзивної освіти

Пояснювальна записка

до кваліфікаційної роботи

магістр

(освітній ступінь)

на тему

«СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД СІМЕЙНИХ ФОРМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ, ПОЗБАВЛЕНИХ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ»

Виконала: здобувачвищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
II курсу, групи М 25 СР
Галузь знань 23 Соціальна робота
спеціальності 231 «Соціальна робота»

ЯРОШЕНКО Єлизавета Олександрівна

Керівник:

к.пед.н., доцент Анастасія ПОПОВА

Рецензент: к.пед.н., доцент

Анастасія ТУРГЕНЄВА

2023р

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДИЧНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ СОЦІАЛЬНОГО СУПРОВОДУ СІМЕЙНИХ ФОРМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ-СИРИТ ТА ДІТЕЙ ПОЗБАВЛЕНОГО БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	8
1.1. Поняття, сутність та законодавче регулювання сімейних форм виховання.....	8
1.2. Особливості створення прийомної сім'ї як однієї з сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавленого батьківського піклування.....	16
1.3. Особливості організації соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавленого батьківського піклування.....	29
Висновки до першого розділу.....	36
РОЗДІЛ 2. СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ПРИЙОМНИХ СІМЕЙ, В ЯКИХ ВИХОВУЮТЬСЯ ДІТИ СИРОТИ ТА ДІТИ, ПОЗБАВЛЕНІ БАТЬКІВСЬКОГО ПІКЛУВАННЯ.....	38
2.1. Соціально - педагогічна модель «ведення випадку».....	38
2.2. Оцінка потреб дитини та сім'ї.....	52
2.3. Планування, реалізація, завершення соціального супроводження.....	59
Висновки до другого розділу.....	64
ВИСНОВОК.....	66
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	70
ДОДАТКИ	79

ВСТУП

У сучасному суспільстві питання виховання та добробуту дітей, які залишилися без батьківського піклування є важливим завданням соціальної політики кожної країни. Сучасне суспільство усвідомлює, що добробут та гідне виховання дітей, які втратили батьків або знаходяться в складних життєвих обставинах, є ключовими факторами для забезпечення стабільності та процвітання кожної країни та окремої дитини. Забезпечення їм належних умов розвитку та психологічної підтримки є моральним та правовим обов'язком кожної держави. Україна у цьому аспекті не є виключенням. Починаючи з 2005 року, Україна розпочала процес реформування системи захисту прав дітей в країні. Основними аспектами цієї реформи є розвиток альтернативних сімейних форм виховання для дітей, які втратили батьківську опіку, такі як національне усиновлення, створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу. Оскільки, відповідно до законодавчих документів, кожна дитина має право на виховання і проживання у сім'ї. Оскільки саме сімейне виховання є найважливішим фактором розвитку дитини, формування розвитку дитини та загального добробуту в цілому.

Сьогодні, сімейні форми виховання активно запроваджуються в Україні, однак статистика свідчить, що в поточний момент в Україні налічується близько 70 тисяч дітей, які опинилися без батьківського піклування, включаючи дітей-сиріт. Ситуація ускладнюється внаслідок конфлікту, оскільки внаслідок обстрілів та пошкоджень житлових та соціальних об'єктів кількість таких дітей продовжує зростати. За даними органів опіки та піклування, під час війни, кількість дітей-сиріт зросла з 65 тисяч до 70 тисяч. Ця ситуація ставить перед суспільством і державою серйозні завдання, спрямовані на створення належних умов виховання цієї категорії дітей та належної підготовки різних форм сімейного виховання до прийняття дітей у свою систему. У свою чергу, це актуалізує необхідність оптимізації використання всіх наявних ресурсів країни для забезпечення цих дітей доступом до соціального

захисту, освіти, медичної допомоги та соціальних послуг. Розвиток ефективних програм соціального супроводу сімейних форм виховання та співпраця між державними органами, громадськими організаціями та волонтерами грають ключову роль у вирішенні цієї проблеми та забезпеченні гідного майбутнього для цих дітей.

Важливість дослідження даної теми полягає у необхідності вирішення складних проблем, пов'язаних з дітьми, які опинилися в складних життєвих обставинах, і прагненні забезпечити їм гідний рівень життя та розвиток у сучасному суспільстві. Дослідження та розробка програм соціального супроводу сімейних форм виховання є важливим кроком до створення більш справедливого та гуманного суспільства, де кожна дитина має можливість реалізувати свій потенціал та надані права.

Різні аспекти проблеми, пов'язані із визначеною проблематикою магістерського дослідження є предметом наукових пошуків багатьох науковців. Наукові дослідження щодо питань виховання дітей, зокрема тих, які опинилися без батьківського піклування, здійснювалися відомими вченими у галузі сімейного права, такими як В. Гопанчук, С. Індиченко, Л. Короткова, З. Ромовська. Нормативно-правові та соціально-педагогічні аспекти, пов'язані з захистом і реалізацією прав і потреб дітей, які позбавлені батьківського піклування, розглядалися у працях таких науковців, як Н. Бутрин-Бока, О. Карпенко, О. Ноздріна, Ю. Черновалюк і багатьох інших. Дослідження також включали аналіз особливостей інтеграції дітей, позбавлених батьківського піклування, в суспільстві, які були проведені такими авторами, як В. Борисова, Л. Зілковська, А. Капська, і інші. Проблеми, пов'язані з навчанням та вихованням цієї категорії дітей, досліджувалися в працях О. Безпалько, Л. Бережна, В. Гаврішко, А. Іванченко та інших науковців. Соціальне виховання дітей-сиріт розглядалися в окремих дослідженнях, проведених К. Педь, А. Полянничко, Т. Шатохіна, В. Яковенко та іншими авторами. Роль соціальних інститутів у вихованні дітей-сиріт вивчалася в роботах І. Зверєвої, Н. Павлик, Ж. Петрочкота і багатьох інших дослідників. Питання патронату як форми влаштування та виховання дітей також були об'єктом

досліджень вченими, такими як Я. Бордиян, Л. Міхеєва, С. Фурса, Л. Фуштейт та інші.

Результати бібліографічного аналізу дають підстави стверджувати, що проблема організації соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування є актуальною та багатовекторною, особливо в контексті сучасних соціально-політичних реалій України. Водночас вивчення ефективних механізмів організації такої діяльності набуває неабиякої популярності задля досягнення соціального добробуту, що зумовлене низкою суперечностей: між пріоритетом сімейного виховання та необхідністю державного втручання: як збалансувати інтереси сімей, які бажають виховувати своїх дітей-сиріт, та держави, яка має захищати інтереси та права цих дітей; між зусиллями соціальних педагогів і соціальних працівників у вихованні та соціалізації дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, та недостатньою підтримкою та ресурсами з боку держави та окремих державних установ; між ідеалами сімейного виховання та реальністю роботи соціальних педагогів та установ державного виховання в умовах сучасного суспільства.

Необхідність розв'язання окреслених суперечностей, актуальність, доцільність й об'єктивна потреба творчого використання ефективних стратегій соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування зумовили вибір теми магістерської роботи **«Соціальний супровід сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування»**.

Об'єкт дослідження – соціальний супровід сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування.

Предмет дослідження – особливості організації соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в контексті діяльності центрів соціальних служб.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати особливості організації соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування в контексті діяльності центрів соціальних

служб та розробити модель ефективного супроводу прийомної сім'ї, як однієї з основних форм сімейного виховання задля підвищення ефективності та результативності цього процесу.

Відповідно до мети, об'єкта та предмета дослідження визначені його **завдання:**

1. Схарактеризувати поняття, сутність та законодавче регулювання сімейних форм виховання.
2. Дослідити особливості створення прийомної сім'ї як однієї з сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавленого батьківського піклування.
3. Визначити особливості організації соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавленого батьківського піклування.
4. . Розробити соціально-педагогічну модель «ведення випадку» прийомної сім'ї, як однієї з основних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавленого батьківського піклування.

Методи дослідження. Для досягнення мети та виконання визначених завдань використано комплекс таких методів: *загальнонаукові* (аналіз, синтез, систематизація, порівняння, узагальнення використовувалися для вивчення праць зарубіжних і вітчизняних науковців); *конкретно-наукові*: (категоріальний аналіз – для розкриття змісту й уточнення дефініцій основоположних понять; структурно-функціональний аналіз – для з'ясування структурних, змістових і процесуальних особливостей організації соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавленого батьківського піклування; структурно-логічний аналіз – для виокремлення ефективних технологій, форм, методів та особливостей соціального супроводу дітей-сиріт та дітей, позбавленого батьківського піклування; *моделювання* (для розробки соціально-педагогічної моделі «ведення випадку» прийомної сім'ї).

Структура магістерської роботи. Робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного з них, загальних висновків, списку використаних джерел (усього 71 найменування) та додатків на 4 сторінках. Повний обсяг

ВИСНОВКИ

Узагальнення результатів наукового дослідження у сфері соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, свідчить про досягнення поставленої мети та розв'язання завдань даного дослідження та надає підстави для таких висновків.

Проблема соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, представляє значний інтерес для науковців та фахівців у сфері соціальної роботи. Проте аспект модельного підходу до системи соціального супроводу є наріжним каменем теорії і практики у цій галузі, що і обумовило актуальність його дослідження.

1. На основі вивчення наукових та літературних джерел проаналізовано поняття, сутність та законодавче регулювання сімейних форм виховання. Зокрема, було визначено, що поняття сімейних форм виховання визначається як способи виховання дітей у родинному середовищі, що базуються на взаємодії з батьками або з опікунами. Сутність цього поняття полягає у формуванні особистісних якостей та цінностей дитини в контексті родинних стосунків і є пріоритетом державної сімейної політики. Законодавче регулювання сімейних форм виховання складається з-понад 30 законодавчих та нормативно-правових документів, включаючи закони про опіку та піклування, сімейне законодавство та інші відповідні правові акти, спрямовані на захист прав та інтересів дітей в контексті їх виховання в родині регулювання таких аспектів як: порядок утримання та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу, а також забезпечують права та інтереси дітей, які перебувають у цих сімейних формах виховання. Законодавство охоплює широкий спектр аспектів, включаючи стандарти утримання та підтримки сімей, процедури прийому дітей до сімей, відповідальність і права прийомних батьків, процедури розгляду конфліктних ситуацій, а також контроль і нагляд за умовами виховання дітей в сімейних формах виховання.

2. Відповідно до другого завдання, нами було досліджено особливості створення прийомної сім'ї, як однієї з найзатребуваніших сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування. Зокрема, було визначено,

що створення прийомної сім'ї є важливим аспектом виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, який передбачає чітку та сувору процедуру, що включає етап звернення до служби опіки та піклування для з'ясування конкретної інформації щодо створення прийомної сім'ї; проходження підготовки та оцінки відповідності для прийому дитини (навчання, психологічні тести та перевірку умов проживання); підготовку необхідних документів; отримання дозволу на створення прийомної сім'ї та оформлення всіх документів; після створення прийомної сім'ї входження у систему соціального супроводу та виконання його вимог. Ці аспекти дуже важливі для забезпечення якісного та безпечного процесу створення прийомної сім'ї, яка буде здатна відповідати потребам та інтересам дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування. Отже, створення прийомної сім'ї є складним та відповідальним процесом, який вимагає якісної підготовки та дотримання всіх вимог законодавства для забезпечення дітям безпечного та здорового оточення в новому сімейному середовищі. Якість функціонування та підтримка прийомної сім'ї забезпечується шляхом організації соціального супроводу.

3. Який відповідно до третього завдання має свої особливості, що включають: забезпечення психосоціальної підтримки (надання психологічної допомоги як дітям, так і прийомним батькам, оскільки ці діти можуть мати емоційні та психологічні труднощі); індивідуальний підхід (розробку індивідуальних програм підтримки для кожної сім'ї, враховуючи особливості дитини та сімейного середовища); навчальну інтеграцію (забезпечення доступу до освіти та педагогічної підтримки, орієнтованої на потреби конкретного дитинства); юридичну підтримку (допомогу у вирішенні юридичних питань, пов'язаних із статусом та правами дітей-сиріт та дітей позбавлених батьківського піклування); мережу підтримки (сприяння формуванню мережі підтримки для сімей, що виховують дітей-сиріт, включаючи спільноту, громадські організації та фахівців у галузі соціальної роботи); реабілітацію та розвиток навичок (здійснення заходів з реабілітації та розвитку навичок для дітей, сприяючи їхньому успішному включенню у сімейне життя); стратегії роботи з кризовими ситуаціями (розробка та впровадження стратегій

управління кризовими ситуаціями для ефективного вирішення труднощів, які можуть виникнути у сім'ях). Ці заходи спрямовані на створення оптимальних умов для забезпечення благополуччя та нормального розвитку дітей, які виховуються в сімейних формах.

4. Відповідно до четвертого завдання, нами була розроблена соціально-педагогічна модель "ведення випадку" прийомної сім'ї представляє собою інноваційний підхід до організації та оптимізації процесу виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Ця модель відрізняється від традиційних підходів більшою акцентуацією на підготовці та підтримці прийомних сімей, а також на забезпеченні оптимальних умов для виховання та розвитку дітей у складних життєвих обставинах. Впровадження цієї моделі передбачає такі ключові аспекти, зокрема підготовку прийомних батьків (модель включає в себе систематичну підготовку та підтримку прийомних батьків, що дозволяє їм здійснювати виховання дітей зі складним життєвим досвідом на високому рівні); оцінку відповідності для прийому дитини (модель передбачає процедуру оцінки прийомних батьків для визначення їх відповідності для прийому конкретної дитини, що гарантує вибір оптимальної сім'ї для кожного вихованця); соціальний супровід та контроль (модель включає систему постійного соціального супроводу та контролю за діяльністю прийомних сімей з метою забезпечення оптимальних умов для дитини та підтримки прийомних батьків); аудит та оцінку процесу (модель передбачає регулярний аудит та оцінку процесу ведення випадку прийомної сім'ї з метою виявлення можливих проблем та покращення якості надання соціальних послуг). Однак, впровадження цієї моделі, на жаль, на практиці не відбулося, через формалізовані аспекти цього процесу. Але, вона може бути використана як основа для покращення існуючої системи та орієнтиром для зміни законодавчої системи.

Отже, виконання вказаних завдань свідчить про успішне проведення дослідження в галузі соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Розроблена соціально-педагогічна модель "ведення випадку" прийомної сім'ї відображає новий підхід до організації соціальної роботи та супроводу таких сімей. Вона враховує специфіку сімейного

виховання, покликана підвищити ефективність роботи та забезпечити кращий рівень підтримки для дітей, що знаходяться в таких сім'ях.

Можна зробити висновок, що запропонована модель є інноваційною та перспективною в галузі соціального супроводу сімейних форм виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Вона передбачає впровадження нових підходів, які спрямовані на покращення якості життя дітей у прийомних сім'ях та підтримку їхнього фізичного та психосоціального розвитку.

Зауважимо, що ця модель відмінна від традиційних методів та вимагає додаткових ресурсів і підготовки персоналу, але вона дозволяє підняти якість послуг для сімей та дітей, що перебувають у складних життєвих обставинах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Архипова С. П. Створення та соціальний супровід прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (на матеріалі Черкаської області). *Вісник Черкаського університету*. 2008. Вип. 122. С. 11-18.
2. Бадора Сільвія. Теорія і практика опікунства в Польщі. Івано - Франківськ, 2000. 50 с
3. Бевз Г. М., Герасим Г. З. Рекреаційно-освітня сімейна декада для прийомних родин як форма підвищення виховного потенціалу прийомної сім'ї. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2006. № 3. С. 181.
4. Бевз Г. М. Сім'ї заміщувальної опіки: соціально - психологічні аспекти. Наукові студії із соціальної та політичної психології: 3 б. статей / АПН України, Ін - т соціальної та політичної психології; Редкол. : С. Д. Максименко, М. М. Слюсаревський та ін. К. : Міленіум , 2005, 9 (12). С. 104 - 115.
5. Бевз Г. М., Герасим Г. З. Відновлення життєвого потенціалу та підвищення виховної спроможності прийомних сімей. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2006. № 4. С. 28–40.
6. Бевз Г. М., Тарусова Л. І. Соціальна політика держави в інтересах дитини: аналіз і концептуальна модель розбудови. *Післядипломна освіта в Україні*. 2005, 3 (7). К. : РОВ « Валуєва » С. 16 - 22.
7. Бевз Г. Прийомні сім'ї (оцінка створення, функціонування та розвитку). К. Главник , 2006. 112 с.
8. Бевз Г., Дорошенко О. Вплив деприваційних чинників на психічний розвиток дитини. *Проблеми загальної та педагогічної психології* : зб. наук. праць Ін-ту психології ім. Г.С.Костюка АПН України / За ред. С.Д. Максименка. К.: ГНОЗІС. Т. 5.Ч. 5. с. 25 - 34.
9. Бевз Г., Ейдемільер В. Інформаційна компанія з рекрутування кандидатів у прийомні батьки : критерії ефективності *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2004, № 3 (8). С. 5 - 14.

10. Бевз Г. М. Соціально-психологічні чинники побудови організаційної структури центру професійної підтримки прийомних сімей. *Науково-методичний журнал Соціальна робота в Україні: теорія і практика.* / Капська А.Й., Толстоухова С.В., Пінчук І.М. та ін. К. Вид-во «Аспект-Поліграф», 2005.179. С. 17-28
11. Безлюдний О.І. Опікування дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування: американський досвід. *Психолого-педагогічні проблеми сільської школи: зб. наук. пр. Уманського держ. пед. ун-ту імені Павла Тичини*/ [ред. кол.: Побірченко НС (гол. ред.) та інші]. К.: Міленіум. С 163-168
12. Безпалько О. В. Соціальна педагогіка: схеми, таблиці, коментарі: навч. посіб. [для студ. вищ. навч. закл.]. К.: Центр учбової літератури, 2009. 208 с.
13. Бондаренко Т. В. Причини і наслідки позбавлення батьківських прав. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика.* 2006. № 1. С. 23–30.
14. Бордіян Я. Роль фахівців соціальної роботи в реалізації державної соціальної політики: проблеми та перспективи. *SOCIOPROSTIP, міждисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи.* 2016, №516 (5), 62-68.
15. Варбан М. Ю. Особливості підготовки соціальних працівників до здійснення догляду та підтримки сімей, які мають ВІІІ-інфікованих дітей. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика.* 2006. № 1. С. 100–104.
16. Васильківська І. Сімейне виховання: правовий аспект проблеми. *Право України.* 1998. № 6. С. 25-27.
17. Водяна О.В. Особливості життєдіяльності сімей, в яких перебувають діти під опікою. *Педагогічні науки,* 29. С.86-92
18. Волинець Л. Британська модель соціальної допомоги дітям. *Соціальна політика і соціальна робота.* 2000. № 1. С. 25–31
19. Головня О.М. Соціальне обслуговування в контексті державної соціальної політики: проблеми та перспективи. URL: <http://jrn1.nau.edu.ua/>

20. Дакал А. Державна політика у сфері захисту прав дітей: принципи, завдання та засоби реалізації. *Administration and Local Government*, 2016, 3(30), с.59-64 URL: irbis-nbuv.gov.ua:Public
21. Деякі питання соціального захисту дітей, які перебувають у складних життєвих обставинах, у тому числі таких, що можуть загрожувати їх життю та здоров'ю : Постанова Каб. Міністрів України від 03.10.2018 р. № 800 : станом на 14 лип. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/800-2018-п#Text> (дата звернення: 06.12.2023). Про затвердження плану заходів з реалізації Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року : Розпорядж. Каб. Міністрів України від 07.04.2021 р. № 321-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/321-2021-р#Text> (дата звернення: 06.12.2023). Про поліпшення матеріального забезпечення дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування : Постанова Каб. Міністрів України від 16.06.1998 р. № 909. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/909-98-п#Text> (дата звернення: 06.12.2023).
22. Завгородня Т. Опіка над дітьми в добу трансформації суспільного устрою : [моногр.] / Т. Завгородня, Н. Лисенко, Д. Мажец, Б. Ступарик ; [за заг. ред. Б. Ступарика]. Івано-Франківськ Ужгород : Мистецька лінія, 2002. 152 с.
23. Заверико Н. В. Соціально-педагогічна робота з опікунською сім'єю. *Вісник Запорізького національного ун-ту*. 2008. № 1. С. 106 – 110. Режим доступу : http://www.nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vznu/ped/2008_1/vypusky/2008-26-06/zaveryko.pdf.
24. Інтегровані соціальні служби: теорія, практика, інновації: навч.-метод. комплекс / Автор.-упоряд.: О. В. Безпалько, І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський та інш. / За заг. ред. : І. Д. Звереві, Ж. В. Петрочко К. : Фенікс, 2007. 528 с.
25. Капська А. Соціальний супровід різних категорій сімей та дітей : навч. посіб. / А. Капська, І. Пеша К. : Центр учбової літератури, 2012. 232 с.
26. Карпенко О. Г. Професійне становлення соціального працівника : навч.-метод. посіб. К. : ДЦССМ, 2004. 164 с

27. Карпенко О. Законодавче забезпечення сімейних форм утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, за законодавством України. *Підприємництво, господарство і право*. 2001. № 3 С. 58 – 60.
28. Карпенко О. І. Сімейні форми утримання та виховання дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування: проблеми правового регулювання. *Право України*. 2001. № 3 С. 79 – 81.
29. Клевака Л. П. Соціальний супровід як один із напрямів діяльності громадських організацій у роботі з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. *Соціальна робота в сучасному суспільстві: тенденції, виклики, перспективи*: матеріали Всеукраїнської наук.-практ. конф., м. Полтава, 28 лютого 2017 р. К. : УУ, 2017. 178 с. С.163-165.
30. Клевака Л.П. Результати соціологічного дослідження «Вплив діяльності громадських організацій на процес соціалізації дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування». *Інноваційний потенціал та правове забезпечення соціально-економічного розвитку України: виклик глобального світу*: матеріали міжн. наук.-практ. конф., м. Полтава, 19-20 квітня 2017 р.: у 3 т. Т. 1. К. : Університет «Україна, 2017. 647 с. С. 116 -125.
31. Комар І. Зміст поняття "опіка" в українських та зарубіжних соціально-педагогічних дослідженнях. Гуманізація навчально-виховного процесу : зб. наук. праць. Слов'янськ. Вип. LVIII. Ч. II. С. 54-61
32. Комарова Н. М., Пеша І. В. Методика здійснення соціального супроводу прийомних сімей. *Соціальна робота в Україні : теорія і практика*. 2006. № 3. С. 90–101.
33. Комарова Н. М., Пеша І. В. Соціальний супровід як форма соціальної допомоги сім'ям, які взяли на виховання дитину сироту. *Соціологія*. С.49-58
34. Комарова Н.М., Пеша І.В. Методичні рекомендації для соціальних працівників, державних службовців щодо розвитку сімейних форм виховання: К.2006 с.34

35. Конституція України : від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 06.12.2023).
36. Наша сім'я (Методичні рекомендації прийомним батькам) /Н. М. Комарова, Г. М. Бевз, Л. С. Волинець, З. Г. Зайцева та ін. К.,1999. 80 с.
37. Оцінка потреб дитини та її сім'ї : від теорії до практики : навч. посібн. : у 2 част. / І. Д. Зверева, З. П. Кияниця, В. О. Кузьмінський, Ж. В. Петрочко. К. : Задруга, 2011. Част. I. 224 с
38. Падун Є.В. Національна практика соціального супроводу та нагляду за утриманням дітей у прийомних сім'ях. *Юридична наука*. № 11(53)/2015, с. 85-90
39. Пєша І. В. Соціальний захист дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування (проблеми реформування). К. : Логос, 2000. 87 с. 40.
40. Питання формування ефективності родинних форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування / [Комарова Н. М., Мельничук Л. М., Пєша І. В. та ін.]. – К. : ДПКСМ, 2004. – 128 с
41. Поліщук О. А. Характерні особливості роботи соціального педагога з дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. *Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка*, №6 (329), Ч.1, 2019.
42. Полякова О.М.До питання про правову соціалізацію дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*, 2013, № 4 (30) с.376-382
43. Прийомна сім'я: методика створення та соціального супроводу: Науково-методичний посібник / Бевз Г. М., Кузьмінський А. А., Нескучаєва О. І. та ін. К. Центр Стратегічної підтримки, 2003. 92 с.
44. Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування : Закон України від 13.01.2005 р. № 2342-IV : станом на 3 серп. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2342-15#Text> (дата звернення: 06.12.2023).
45. Про затвердження Державного стандарту соціального супроводу сімей, у яких виховуються діти-сироти і діти, позбавлені батьківського піклування : Наказ М-ва

соц. політики України від 11.08.2017 р. № 1307 : станом на 1 лип. 2022 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1089-17#Text> (дата звернення: 06.12.2023).

46. Про затвердження Положення про дитячий будинок сімейного типу :
Постанова Каб. Міністрів України від 26.04.2002 р. № 564 : станом на 9 черв. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/564-2002-п#Text> (дата звернення:
06.12.2023).

47. Про затвердження Положення про прийомну сім'ю : Постанова Каб. Міністрів
України від 26.04.2002 р. № 565 : станом на 9 черв. 2023 р.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-2002-п#Text> (дата звернення:
06.12.2023). Питання діяльності органів опіки та піклування, пов'язаної із захистом
прав дитини : Постанова Каб. Міністрів України від 24.09.2008 р. № 866 : станом на
9 черв. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/866-2008-п#Text> (дата
звернення: 06.12.2023).

48. Про затвердження Порядку здійснення соціального супроводження
приймних сімей та дитячих будинків сімейного типу : Наказ М-ва України у
справах сім'ї, молоді та спорту від 23.09.2009 р. № 3357.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0966-09#Text> (дата звернення: 06.12.2023).

49. Про затвердження Порядку призначення і виплати державної соціальної
допомоги на дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, грошового
забезпечення батькам-вихователям і прийомним батькам за надання соціальних
послуг у дитячих будинках сімейного типу та прийомних сім'ях за принципом
"гроші ходять за дитиною" : Постанова Каб. Міністрів України від 31.01.2007 р.
№ 81 : станом на 10 лип. 2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/81-2007-п#Text> (дата звернення: 06.12.2023).

50. Про затвердження Порядку проведення моніторингу надання та оцінки якості
соціальних послуг : Постанова Каб. Міністрів України від 01.06.2020 р. № 449 :
станом на 18 трав. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/449-2020-п#Text> (дата звернення: 06.12.2023).

51. Про органи і служби у справах дітей та спеціальні установи для дітей : Закон України від 24.01.1995 р. № 20/95-ВР : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/20/95-вр#Text> (дата звернення: 06.12.2023).
52. Про охорону дитинства : Закон України від 26.04.2001 р. № 2402-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14#Text> (дата звернення: 06.12.2023).
53. Про прожитковий мінімум : Закон України від 15.07.1999 р. № 966-XIV : станом на 20 січ. 2018 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/966-14#Text> (дата звернення: 06.12.2023).
54. Про соціальні послуги : Закон України від 17.01.2019 р. № 2671-VIII : станом на 27 квіт. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 06.12.2023). Про запобігання та протидію домашньому насильству : Закон України від 07.12.2017 р. № 2229-VIII : станом на 3 серп. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2229-19#Text> (дата звернення: 06.12.2023). Закон України Про соціальну роботу з сім'ями, дітьми та молоддю від 21.06.2001 року № 2558-III зі змінами та доповненнями // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 42.– С. 213.
55. Рень Л. В. Дослідження потреб дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, які проживають у соціальному гуртожитку. *Вісник №150, серія Педагогічні науки*, С.120-123
56. Рудницька О.П.,Пилипчук А.П.Соціальна робота щодо виховання дітей-сиріт та дітей, які позбавлені батьківського піклування, у прийомних сім'ях: зарубіжний та національний досвід. *Юридична психологія та педагогіка*. 2013, №1 с. 264-274
57. Сідельнік Л. Л. Стандарти якості соціальних послуг як інструмент забезпечення ефективного соціального захисту. *Соціальна робота в Україні: теорія і практика*. 2007. № 2. С. 67-83.
58. Сімейний кодекс України : Кодекс України від 10.01.2002 р. № 2947-III : станом на 5 жовт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text> (дата звернення: 06.12.2023).

59. Соціальна робота: технологічний аспект: Навч. посіб. / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола, О. В. Вакуленко, О. Г. Карпенко; Держ центр соц. служб для молоді М-ва України у справах сім'ї, дітей та молоді; Ін-т соц. роботи та управління нац. пед. ун-ту ім. М. П. Драгоманова. К.: ДЦССМ, 2004. 362 с.
60. Соціальне становлення дитини у прийомній сім'ї : соціальний супровід : Навч.-метод. посібник. К., 2000. 127 с
61. Створення та соціальний супровід прийомних сімей і дитячих будинків сімейного типу : навч.-метод. комплекс / Автори-упоряд. :Г. М. Лактіонова, Ж. В. Петрочко, А. В. Калініна та ін. : За заг. ред.Г. М. Лактіонової, Ж. В. Петрочко. – К. : Науковий світ, 2006. 2007. 270 с.
62. Створення та функціонування прийомних сімей: Навч. посіб. для держ. службовців /О. О. Яременко, Н. М. Комарова, Л. С. Волинець, І. В. Пеша. К.:УІСД, 2000. 128 с.
63. Технології створення та функціонування прийомних сімей, дитячих будинків сімейного типу: Зб. метод. матеріалів / Авт. кол. Г. М. Бевз, А. Й. Капська, Н. М. Комарова та ін. К.:Держ. інт проблем сім'ї та молоді, 2003. 188 с.
64. Харченко Ю. П. Шляхи гармонізації державних механізмів управління соціально-правовим захистом дитинства. *Публічне адміністрування: наукові дослідження та розвиток*, №1(1), 2016.
65. Цибуліна І. В. Державна політика у сфері забезпечення захисту прав дитини в Україні: автореф. дис. канд. наук з держ. упр. : спец. 25.00.02 “Державні механізми управління”. Х., 2006. 19 с.
66. Ченбай І. В. Діти-сироти та діти, позбавлені батьківського піклування, як об'єкт фахової практики майбутніх спеціалістів соціальної сфери. *Сучасні педагогічні технології і освітні системи XXI століття*: матеріали V Міжнародної науково-практичної конференції, 15-16 листопада 2007 року. Кіровоград : Вид-во КІРол «Україна», 2007. С. 88-93.
67. Ченбай І. В. Захист прав дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, в структурі професійної діяльності соціального педагога. *Підготовка соціальних педагогів та соціальних працівників в Україні в контексті Болонського*

процесу: матеріали Міжнародної науково-практичної конференції, 13-14 грудня 2007 року. Чернівці: Рута, 2007. С. 372-374.

68. Ченбай І. В. Збереження зв'язків прийомної дитини з біологічною сім'єю як необхідна умова функціонування прийомної сім'ї. *Гендерні основи духовного розвитку сім'ї: збірка матеріалів науково-практичної конференції, 06-07 грудня 2006 року. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2006. С. 113-117.*

69. Ченбай І. В. Патронат як форма виховання дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: історичний аспект. Теоретико-методологічні проблеми виховання дітей та учнівської молоді: [збірник наукових праць]. – Вип.12. Кн.ІІ. К.: ПП Мошак М.І., 2008. С. 447-457.

70. Ченбай І.В. Діяльність соціальних працівників на етапі створення прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу (на матеріалі Черкаської області). *Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи з різними категоріями населення: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції, 27-28 лютого 2008 року. Черкаси: ПП Чабаненко Ю.А., 2008. С. 181-184.*

71. Шевчук П. І. Соціальна та гуманітарна політика: навч. посіб.. Львів: ЛРІДУ НАДУ, 2014. 320 с.